

De erosie van de concurrentiepositie

De Nederlandse betalingsbalans heeft in de afgelopen jaren een opvallende verandering te zien gegeven. In 1976 was er op de lopende rekening van de betalingsbalans nog sprake van een *overschot* van f. 7,6 mrd. (of wel 3,5% van het nationaal inkomen), in 1978 was het positieve saldo omgeslagen in een tekort van f. 1,9 mrd. (0,75% van het nationaal inkomen). In 1979 liep het tekort zelfs op tot f. 4 mrd. De omslag is nog „dramatischer” als men bedenkt dat door het positieve (directe) effect van de aardgasproductie (d.w.z. aardgasexport en importvervangende van energie) op de betalingsbalans de lopende rekening een aanzienlijk zonniger beeld vertoont dan zonder het aardgasvoordeel het geval zou zijn geweest. Vanwege de relatieve uitputting van onze aardgasvoorraden moet worden verwacht dat, met name na 1985, dit positieve effect zal afnemen, omdat de aardgasexport dan zal teruglopen en de energie-import (kolen) zal toenemen.

Er is een aantal factoren te noemen die hebben bijgedragen aan de verslechtering van de betalingsbalans. Allereerst is de samenstelling van ons exportpakket eenzijdig. Zoals ook uit het WRR-rapport over de *Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie* blijkt, heeft de industrie te lang vastgehouden aan een traditioneel goederenpakket, dat na de tweede wereldoorlog weliswaar goed aansloot bij de groeiomstandigheden op de verschillende wereldmarkten maar daarin is met name in de jaren zeventig verandering gekomen; doordat in de industrie geen aanpassing heeft plaatsgevonden aan de veranderende groeipotenties in de wereld economie hebben we nu een exportpakket waarin producten met een relatief geringe inkomenselasticiteit zijn oververtegenwoordigd. Bovendien is het Nederlandse exportpakket relatief energie-intensief, hetgeen vanwege de fors gestegen energieprijzen uiteraard een negatieve invloed heeft op de afzet. Niet alleen de samenstelling van ons exportpakket is overigens minder gelukkig. De Nederlandse export is bovendien sterk gericht op de landen van de EG, die in de jaren zeventig een relatief geringe importgroei hadden.

Uiteraard moet met betrekking tot het Nederlandse exportvermogen ook de ontwikkeling van de loonkosten worden genoemd. Hoewel de laatste jaren de loonkostenontwikkeling vrij gunstig is geweest, is er wat betreft de loonkostenontwikkeling per eenheid product (dus na correctie voor de arbeidsproductiviteit) in de jaren zeventig sprake van een verslechtering van de concurrentiepositie ten opzichte van de EG-landen. De stijging van de loonkosten heeft ook geleid tot het overbrengen van productie naar lage-lonenlanden, waarbij met name moet worden gedacht aan de opkomst van de „newly industrialising countries”.

Niet alleen op de buitenlandse markten is er sprake van een eroderende concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven, ook op de binnenlandse markt laten buitenlandse producenten zich meer en meer gelden. Voor de industrie is de marktpenetratie, gedefinieerd als het aandeel van de concurrerende invoer in het binnenlandse verbruik, in de jaren 1970-1978 toegenomen van 38,5% tot 45%. Deze ontwikkeling is echter niet alleen het gevolg van een verslechtering van de industriële concurrentiepositie. In de afgelopen jaren is er sprake geweest van knelpunten ten aanzien van de productiecapaciteit en de arbeidsmarkt, waardoor vaak niet aan de binnenlandse vraag kon worden voldaan. Ten slotte kan het reisverkeer worden genoemd als factor die de betalingsbalans ongunstig heeft beïnvloed. Door de stijging van de inkomens werd het voor steeds meer mensen mogelijk in de vakantie de barre zomer in Nederland te ontvluchten.

Deze opsomming maakt het beeld van de betalingsbalans niet zonniger. Het blijkt dat er sprake is van struc-

turele ontwikkelingen die de betalingsbalans hebben verslechterd, terwijl bovendien niet mag worden verwacht dat de verstoringe invloed van deze factoren in de komende jaren zal afnemen; de verslechtering van de betalingsbalans zal zich voortzetten. In een verleden week door de Commissie van Economische Deskundigen (CED) van de SER gepubliceerd rapport over het concurrentievermogen van de Nederlandse industrie is getracht aan te geven hoe aan die verslechtering een halt kan worden toegevoerd en op welke wijze de betalingsbalans kan worden gestuurd in de richting van een evenwichtssituatie.

De CED constateert dat het niveau van de nationale bestedingen in relatie tot de productie te hoog is om verenigbaar te zijn met een bevredigende externe positie; het nationale vraagoverschot (gesteld op 2%) moet worden teruggedrongen door een bestedingsbeperking. Deze mag niet ten laste komen van de bedrijfsinvesteringen. Het bedrijfsleven moet immers juist gestimuleerd worden. Ook op de materiële overheidsuitgaven kan niet te fors worden gesnoeid, omdat het „in de praktijk moeilijk blijkt te zijn op dit onderdeel beperkingen aan te brengen” en bovendien werkgelegenheidsaspecten in aanmerking dienen te worden genomen. Nuis er nog een onderdeel waar beperkingen maar moeilijk tot stand kunnen worden gebracht en bovendien werkgelegenheidsconsequenties hebben: de particuliere consumptie. Niettemin meent de CED dat daár de bestedingsbeperking moet worden gevonden, of liever: opgelegd. Zo wordt een instrument gepresenteerd dat aan twee kanten positief uitvalt voor de betalingsbalans: door de geringere bestedingen neemt de import af en vanwege het feit dat het relatieve prijspeil van de binnenlandse productie achterblijft bij dat in het buitenland, neemt de export toe en de import af.

Dat gaat uiteraard alleen op indien in het buitenland niet op analoge wijze wordt getracht de export op te krikken. Naarmate in het buitenland de loonmatiging groter is, zal in Nederland de bestedingsbeperking fors moeten uitvallen. Verder is het nog maar de vraag of de negatieve werkgelegenheidseffecten van de bestedingsbeperking inderdaad worden gecompenseerd door de positieve gevolgen voor de werkgelegenheid vanwege een verbetering van de concurrentiepositie, zoals „naar de mening van de commissie” het geval is. Het is ook niet duidelijk of de situatie op de arbeidsmarkt een toeneming van werkgelegenheid, en een verschuiving van werkgelegenheid, mogelijk maakt. Daar tekent de CED bij aan „dat ook een zodanig arbeidsmarktbeleid dient te worden gevoerd „dat een soepele aanpassing van de vraag naar en het aanbod van arbeid bevordert”, de zoveelste formulering van iets waar in de praktijk tot nu toe niets van terecht is gekomen.

Belangrijker dan deze punten van kritiek is evenwel het feit dat het rapport vrijwel geheel voorbij gaat aan het specifieke beleid. De commissie komt zelfs niet tot een (voorzichtige) schatting van de bijdrage van het specifieke beleid voor de betalingsbalans, terwijl men wel uit de losse hand een economische groei van 2% voortvoert en ook elders in het rapport bij nadere kwantificering het natte-vingerwerk niet schuwt. Gezien de specifieke problemen van de Nederlandse export lijkt mij dat gerichte maatregelen minstens zo belangrijk zijn als globaal beleid. Verder is het mij volstrekt onduidelijk hoe een macrobeleid kan worden aanbevolen zonder inzicht in b.v. de microrelaties van de exportsector. Voor zo'n inzicht is echter een grondiger analyse nodig dan waartoe de commissie is gekomen.

T. de Bruin